

Justiits- ja Digiministeerium
Suur-Ameerika 1, 15006 Tallinn
info@justdigi.ee

03.07.2026 nr 5-7/26/72-2

Kaitseministeeriumi seisukoha esitamine kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõule (979 SE)

Riigikantselei 22.06.2026 resolutsiooniga nr 2-5/26-01311 edastati Kaitseministeeriumile kaheksa Riigikogu liikme 18. juunil algatatud kohtute seaduse muutmise seaduse (riigikaitsekohus) eelnõu (979 SE) palvega edastada seisukoht Justiits- ja Digiministeeriumile.

Juhime tähelepanu, et oleme varasemalt esitanud 16.11.2022 kirjaga nr 5-2/22/4324 Kaitseministeeriumi seisukohad kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõule (719 SE), mis lükati Riigikogu menetlusest tagasi, kuid jääme endiselt oma seisukohtade juurde ning **teeme ettepaneku jätta esitatud eelnõu Vabariigi Valitsuse toeta** järgmistel põhjustel.

Eelnõukohaselt on Riigikaitsekohtu loomise üheks peamiseks eesmärgiks vähendada kriisi- või sõjaajal tavakohtutele langevat menetluskoormust. Samas näeb eelnõu ette, et Riigikaitsekohtu kohtunikud määratakse olemasolevate tavakohtute kohtunike hulgast. Sellisel juhul jääb ebaselgeks, kuidas on võimalik saavutada kavandatud eesmärk, kui Riigikaitsekohtu töö tagamiseks suunatakse kohtunikud ära nende senistest ametikohustustest. Sisuliselt ei vähene kohtusüsteemi kogukoormus, vaid toimub kohtunike ümberpaigutamine ühe kohtu töölt teise kohtu tööle.

Samuti vajab täpsustamist, millistel alustel ja millises olukorras peab tavakohtunik oma tavapärase kohtunikuülesannete täitmise katkestama ning asuma täitma Riigikaitsekohtu kohtuniku ülesandeid. Eelnõust ei selgu, milline organ sellise otsuse teeb, millised on selle otsuse tegemise kriteeriumid ning kuidas tagatakse samal ajal tavakohtute töö järjepidevus.

Eelnõus ei ole piisavalt selgelt määratletud ka ohvitserkohtuniku kvalifikatsiooninõuded. Kuigi eelnõu kohaselt peab ohvitserkohtunik olema ohvitseri või allohvitseri auastmes (sealhulgas reservis või erus olev isik), ei tulene eelnõust üheselt, kas temalt eeldatakse õigusalast kõrgharidust või kohtunikutööks vajalikku õiguslikku pädevust. Arvestades, et kohtumõistmine eeldab kõrgetasemelist õigusalast kompetentsi ning põhiseaduslike põhimõtete tundmist, tuleks kvalifikatsiooninõuded seaduses selgelt sätestada.

Täiendavalt tekitab küsimusi eelnõu regulatsioon, mille kohaselt laienevad või säilivad ohvitserkohtunikule Riigikaitsekohtus osalemise ajal kõik Kaitseväe tegevteenistuses vastavas auastmes teenivale ohvitserile või allohvitserile ette nähtud sotsiaalsed garantiid. Selgitame, et tegevteenistujate ning teiste kaitseväelaste sotsiaalsed tagatised tulenevad kaitseväeteenistuse seadusest ning neid kohaldatakse üksnes isikutele, kes on Kaitseväega teenistussuhtes, sealhulgas riigikaitsekohustuse täitmise raames. Eelnõust ei nähtu, et ohvitserkohtunik oleks

Riigikaitsekohtus ülesandeid täites tegevteenistuses või muus teenistussuhtes Kaitseväega. Seetõttu vajab selgitamist õiguslik alus, mille alusel talle nimetatud sotsiaalseid garantiisid kohaldatakse.

Samuti ei ole eelnõust arusaadav, kuidas toimub ohvitserkohtuniku kandidaadi füüsiliste ja vaimsete nõuete hindamine. Arvestades, et ohvitserkohtunikuks võib olla kuni 63-aastane isik, tuleb silmas pidada, et selles vanuses ei ole isik enam kaitseväekohustuslane ning tema andmed on kaitseväekohustuslaste registrist kustutatud. Seetõttu puudub riigil üldjuhul ajakohane ülevaade isiku tervislikust seisundist ning eelnõus ei ole kirjeldatud mehhanismi, mille alusel hinnatakse tema sobivust Riigikaitsekohtu ülesannete täitmiseks.

Lisaks jäävad eelnõus sisustamata mitmed mõisted. Näiteks ei ole arusaadav, mida peetakse silmas kohtunike sõjalise väljaõppe või pädevuse all ning milliseid nõudeid see hõlmab. Samuti kasutatakse mõistet „ohvitsergrupp“, mis ei ole Eesti õiguses defineeritud ning mille õiguslik sisu jääb ebaselgeks. Õigusselguse põhimõttest tulenevalt tuleks sellised mõisted seaduses sisustada või viidata nende õiguslikule alusele.

Täiendavad märkused:

Uue erikohtu loomine muudab kohtusüsteemi ülesehituse keerukamaks ning võib tekitada õigusselguse probleeme Riigikaitsekohtu ja tavakohtute pädevuse piiritlemisel. Mida rohkem erikohtuid kohtusüsteemis eksisteerib, seda suurem on oht õigussüsteemi killustumiseks ning erineva kohtupraktika kujunemiseks. Seetõttu peaks eelnõus olema Riigikaitsekohtu pädevus määratletud võimalikult täpselt ja üheselt.

Eelnõu kohaselt on teatud juhtudel võimalik kohtulahendit vaidlustada üksnes Riigikohtus, jättes vahele tavapärase apellatsiooniaseme ringkonnakohtus. Selline lahendus vähendab menetlusosaliste võimalusi kohtulahendi sisuliseks kontrollimiseks ning võib seada küsimärgi alla õiguse tõhusale kohtulikule kaitsele ja mitmeastmelisele kohtumenetlusele.

Kuigi ohvitserkohtunike kaasamise eesmärgiks on tagada kohtukoosseisus sõjaline kompetents, võib selline lahendus mõjutada avalikkuse usaldust kohtuvõimu sõltumatuse vastu. Eelkõige juhul, kui kohtukoosseisu kuuluvad tegevteenistuses või reservis olevad ohvitserid, võib tekkida kahtlus, kas kohtulahendid on täielikult sõltumatud sõjalisest juhtimisest või täitevvõimust. Seetõttu tuleks eelnõus selgelt sätestada sõltumatuse tagamiseks vajalikud institutsionaalsed ja menetluslikud garantiid.

Samuti määratletakse eelnõus Riigikaitsekohtu pädevus üksnes üldisel tasandil, jättes konkreetse regulatsiooni tulevikus vastuvõetavate menetlusseaduste lahendada. Selline lähenemine ei võimalda eelnõu menetlemise ajal hinnata, millised kohtuasjad tegelikult Riigikaitsekohtu pädevusse kuuluvad ning kas kavandatav lahendus on põhjendatud ja proportsionaalne.

Tähelepanu väärrib ka asjaolu, et Eestis puudub senine praktika, mis näitaks olemasoleva kohtusüsteemi suutmatust lahendada riigikaitse või julgeolekuga seotud kohtuasju. Seetõttu ei ole eelnõu seletuskirjast piisavalt selgelt nähtav, miks ei oleks võimalik saavutada sama eesmärki olemasolevate kohtute spetsialiseerumise, kohtunike täiendõppe või muude organisatsiooniliste meetmete abil. Enne uue erikohtu loomist tuleks põhjalikumalt analüüsida alternatiivseid lahendusi ning hinnata nende kulutõhusust ja mõju kohtusüsteemile tervikuna.

Riigikaitse ja julgeoleku valdkonnas tuleb ka erakorralistes olukordades tagada põhiseadusest tulenevate kohtumenetluse aluspõhimõtete järgimine, sealhulgas kohtute sõltumatus, süütuse presumpatsioon, kaitseõigus ning õigus õiglasele kohtumenetlusele. Sellest tulenevalt peab Riigikaitsekohtu menetluskord olema seaduses ammendavalt, selgelt ja etteennustatavalt reguleeritud ning vastama nii Eesti põhiseaduse kui ka Euroopa inimõiguste konventsiooni nõuetele.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 4 kohaselt on Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtute tegevus korraldatud võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttel. Eelnõu kohaselt võib riigikaitsekohtunikud ja nn ohvitserkohtunikud valida kaitseväeteenistuses olevate isikute seast. Kaitseväeteenistust korraldab Kaitsevägi, mis on Vabariigi Valitsusele alluv valitsusasutus. Kaitseväeteenistuses oleva isiku poolt kohtupidamine on vastuolus võimude lahususe põhimõttega.

Eelnõu kohaselt antaks loodava riigikaitsekohtu pädevusse mistahes riigikaitset puudutav teema, mitte ainult sõjalise riigikaitsega seonduv. Riigikaitse laia käsituse kohaselt ei ole riigikaitse pelgalt sõjalise tegevuse korraldamine vaid erinevate, kogu ühiskonda kaasavate tegevuste kogum. Riigikaitse lai käsitus ei vastanda üht või teist riigi ülesannet vaid püüab saavutada tõhusama riigikaitse koostöö, sh vastastikuste võimete kasutamise kaudu. Mistahes olukorra lahendamine peab olema sündmusepõhine ning riigi reageering kiire, efektiivne ja proportsionaalne. Sõjalist riigikaitset ei korraldata teistest valdkondadest eraldiseisvana. Selle vastandamine või kõrgemale seadmine muust ühiskonna toimimisega seotud tegevusest ei aita kaasa riigikaitse eesmärgi saavutamisele – riigi iseseisvuse ja sõltumatuse, territoriaalse terviklikkuse ning põhiseadusliku korra säilimisele. Seega eelnõu jõustumisel võiks tekkida olukord, kus kaitsevälasest kohtunik arutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt elutähtsa teenuse toimepidevusega ettevõtjale pandud kohustuste õiguspärasust või Keskkonnaameti poolt määratud riigikaitseliku töökohustuse seaduslikkust või hoopis Vabariigi Valitsuse tegevust riigikaitse korraldamisel. Kaitseväeteenistus on avaliku teenistuse eriliik, mis on suunatud kitsalt ühe valitsusasutuse, Kaitseväge, ülesannete täitmisele. Kaitseväge ülesannete hulgas ei ole õigusmõistmist, vaid ainult kaitsevälise distsipliini järgimise korraldamine. Seega väljub eelnõuga kavandatav tegevus Kaitseväge pädevusest ning eelnõu jõustumisel tekiks olukord, kus valitsusasutuse liige (kaitsevälane) otsustab täidesaatva riigivõimu tegevuse õiguspärasuse ja seaduslikkuse üle. Antud juhul on tegemist selge võimude lahususe ja õiglase kohtupidamise põhimõtete rikkumisega.

Eelnõu kohaselt peab riigikaitsekohtunik ja ohvitserkohtunik olema kaitsevälane ning ohvitseri auastmes. Kaitseväeteenistuse seaduse kohaselt on kaitseväeteenistus kohustuslik teenistus meessoost isikutele vanuses 18-60. eluaastat. Seega on eelnõu kohaselt välistatud naissoost isikute asumine riigikaitsekohtuniku ametikohale ilma, et nad võtaks endale kaitsevækohustuse. Teiseks juhime tähelepanu, et isik ei saa ise otsustada sõjavälise auastme saamist. Ohvitseri auastme andmise otsustab Vabariigi President Kaitseväge juhataja ettepanekul, kui isik on omandanud nõutava hariduse ja läbinud sõjavälise väljaõppe. Mitte iga käesoleval ajal kohtunikuna töötav isik ei ole saanud ohvitseri tasemel sõjaväelist juhtimiskoolitust ning sõjaväelist väljaõpet. Väljaõppele saatmine sõltub omakorda Kaitseväge võimalustest ja vajadustest, mitte isiku tahtest. Seega on Kaitseväel ja ka Vabariigi Presidendil võimalik eelnõu jõustumisel esitatud kujul mõjutada kohtunikuks saamist ja kohtunikuks olemist. Seega on lisaks võimude lahususe põhimõttele võimalik ka võrdse kohtlemise ning elukutse ja töökoha vaba valiku põhimõtte eiramine.

Kaitseväeteenistus on kohustuslik (riigi)teenistus Kaitseväe koosseisus. Kaitseväeteenistusse võtmise otsustab Kaitseväe juhataja või tema volitatud ülem. Juhul, kui Kaitseväe juhatajal puudub võimalus isikuid vastavalt teenistuslikele vajadustele kaitseväeteenistusest vabastada, on rikutud eelnõuga ka Kaitseväe juhataja õigust Kaitseväe ainujuhtimisele.

Lisaks eeltoodule juhime tähelepanu, et eraldi kohtusüsteemi loomine on omane eelkõige riikidele, mille relvajõudude püsikoosseis on kümme või enam korda suurem kui rahuaja ametikohal olevate kaitseväelaste arv, mis tähendab, et kaitseväeteenistust puudutavate sündmuste (distsiplinaarsüüteod) arv on tunduvalt suurem, kui Eestis. Teisalt on relvajõudude juures olevate kohtute loomine pigem levinud riikides, kus märkimisväärne osa relvajõudude koosseisust paikneb väljapool riigi territooriumi. Üldjuhul on teise riigi territooriumil viibivad välisriigi relvajõudude liikmed vabastatud asukohariigi juristiksiooni alt ning sellisel juhul lahendab erikohus relvajõudude liikmete poolt väljaspool oma riigi territooriumi toime pandud süütegusid. Arvestades Eesti relvajõudude suurust ja eesmärgi on vähetõenäoline Kaitseväe üksuste suuremahuline paiknemine välisriikide territooriumil. Kokkuvõttes leiab Kaitseministeerium, et kiire, õiglane ja sõltumatu kohtupidamine on saavutatav nõ tsiviilkohtute poolt kohtunike spetsialiseerumise ja riigikaitsealase väljaõppe suurendamisega ning eraldiseisva riigikaitsekohtu moodustamine ei ole vajalik.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Hanno Pevkur
minister

Liina Martinson
Liina.Martinson@kaitseministeerium.ee